

ULUSLARARASI FİNANSAL KURULUŞLAR

DERS NOTU

İçindekiler

Giriş

Uluslararası Finansal Kuruluşlar

1. Uluslararası Para Fonu (IMF)
2. Dünya Bankası Grubu (WBG)
3. Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT)
4. Dünya Ticaret Örgütü (WTO)
5. Milletlerarası Ticaret Odası
6. İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)
7. Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC)
8. Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)
9. Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)
10. Latin Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (LAFTA)
11. Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (NAFTA)
12. Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (ECO)
13. Avrupa Birliği (EU)
14. G-8
15. G-20

Öğr. Gör. Umut Akduğan

ULUSLARARASI FİNANSAL KURULUŞLAR

Uluslararası ekonomik ve mali kuruluşlar; ülkeler arasındaki ekonomi, bilim, ticaret, eğitim, teknik, politik, kültürel, siyasal konularda işbirliğinin her ülkenin çıkarına olacağı inancıyla kurulmuştur. Söz konusu kuruluşların amacı, ülkeler arasındaki her türlü konuda bilgi alışverişini sağlamak ve böylece dünya düzenini dengede tutmaktır. Bu amaçla, üye ülkeler diğer ülkeler ile veya kuruluşlarla karşılıklı işbirliği çerçevesinde faaliyetlerini düzenli bir şekilde sürdürmektedirler. Hem gelişmiş ülkeler hem de gelişmekte olan ülkeler, karşılaştıkları sorunları uluslararası ekonomik ve mali bütünleşmeler ile çözümlene veya hafifletme imkanına sahiptirler.

Ekonomik ve mali bütünleşmelerin avantajları;

- Piyasa genişliğinin ve üretim ölçeği büyümesinin sağladığı yararlar,
- Dışsal ekonomiler,
- Rekabet ve pazarlık gücünün artması gibi faktörler ülkeleri bu tür oluşumlara katılmaya davet etmektedir.

Günümüzde ferdi ve küçük olmakla kuvvetli olunamayacağı, arzulanan hedeflere varılamayacağı hatta yalnız yaşanılmayacağı kanısı ağırlık kazanmıştır. Buradan hareketle siyasette, ekonomide, inançta, kültürel ve sosyal yaşamda, ortak menfaatlerde daha da geniş bir şekilde insani bütün değerlerde ortak olmak, birlikte hareket etmek aklın, rasyonelliğin müşterek menfaatin gereği olarak görülmektedir. Bu bağlamda, II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası ekonomik ve mali kuruluşlar hızlı bir artış göstermeye başlamıştır.

Uluslararası kuruluşlar; dünyadaki ülkeler düzeyinde faaliyet gösteren, ticari amaç taşımayan ve birden çok devleti ilgilendiren fakat devlet niteliği taşımayan her çeşit kuruluştur. Uluslararası kuruluşlar bu tanımlamayla hem hükümetler arası, hem de hükümetler dışı uluslararası kuruluşları (örgütleri) kapsamaktadır. Dünya genelindeki uluslararası finansal kuruluşlar şunlardır:

- Uluslararası Para Fonu (IMF)
- Dünya Bankası Grubu (WBG)
- Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT)
- Dünya Ticaret Örgütü (WTO)
- Milletlerarası Ticaret Odası
- İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)
- Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC)

- Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)
- Karadeniz Ekonomik İşbirliği
- Latin Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (LAFTA)
- Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (NAFTA)
- Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (ECO)
- Avrupa Birliği (EU)
- G-8
- G-20

1. ULUSLARARASI PARA FONU (IMF)

Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası ile birlikte 1944 yılında Bretton Woods Konferansında gündeme gelmiştir. IMF Ana sözleşmesi Bretton-Woods Konferansı'na katılan 44 ülkeden 29 ülkenin kabul etmesi sonucu 27 Aralık 1945 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 2007 yılı itibariyle 185 ülke IMF üyesidir. Türkiye IMF' e 1947 yılında katılmıştır. 1960'lı yıllardan itibaren birçok Afrika ülkesinin bağımsızlığına kavuşması, Fon'un imkanlarından yararlanmanın çekiciliği ve Doğu Bloku'nun çöküşü ile yeni bağımsız devletlerin ortaya çıkışına bağlı olarak IMF' e üye ülke sayısında artış olmuştur. IMF üyesi ülkeler istedikleri zaman üyelikten çekilebilme hakkına sahip olabildikleri gibi istedikleri zaman da üyeliğe tekrar dönme hakkına sahiptirler. Uluslararası Para Fonu'nun amaçları şunlardır:

- Uluslararası para sorunları konusunda danışma ve işbirliği olanağını sağlamak, uluslararası parasal işbirliğini teşvik etmek,
- Uluslararası ticaretin gelişmesini ve dengeli büyümesini sağlamak,
- Üye ülkelerde kaynak verimliliğinin, istihdam ve gelir seviyelerinin artmasına katkıda bulunmak,
- Üyeler arasındaki düzenli kambiyo ilişkilerini temin etmek,
- Üye ülkelerin arasındaki cari işlemlerin yürütülmesi için çok yönlü bir ödemeler sisteminin kurulmasını sağlamak,
- Fon kaynaklarını yeterli güvenceler altında ihtiyaç sahibi üye ülkelere tahsis ederek dış ödeme dengesizliklerini düzeltmelerini sağlamak,
- Üye ülkelerin dış ödeme dengesizliklerinin derecesini azaltmak ve süresini kısaltmak
- Üyeler arasında daha liberal dış ticaret politikalarının oluşmasını teşvik etmek,
- Üye ülkelerdeki makroekonomik ve yapısal uyum politikalarını teşvik ederek desteklemek,

- Üye ülkelerin uluslararası ticari bankalara veya resmi kuruluşlara olan ödenemeyen borçlar probleminin çözümü için tasarruflar arasında aracılık etmek,
- Ekonomik istikrarsızlık içerisinde olan ve dış ödemeler bilançosu acık veren ülkelere kısa- süreli kredi sağlamak.

1.1. Uluslararası Para Fonu'nun Örgüt Yapısı

Uluslararası Para Fonu (IMF)'in en üst karar mercii Governörler Kurulu'dur (Board of Governors). Kurul, üye ülkelerin maliye bakanları veya merkez bankaları başkanlarından oluşur. Yılda en az bir defa Dünya Bankası ile birlikte toplanır. Günlük işleri yürütmekle görevli organ, Yürütme Kurulu' dur (Executive Board). IMF' in sürekli karar organıdır. IMF' in çalışmalarında yardımcı olmak üzere kurulan komitelerden önemli birisi Geçici Komite'dir (Interim Committee). Yılda bir kaç defa toplanır. Bu komite, uluslararası para sisteminin yönetimi ve uygulamanın takibi isleriyle uğraşır. Görülen eksiklikleri ve sistemi tehdit eden faktörleri tespit edip rapor hazırlayarak Governörler Kurulu'na sunar.

Az gelişmiş ülkelere mali kaynak transferi ile uğrasan komite, Kalkınma Komitesi' dir. Governörler Kurulu'na önerilerde ve tavsiyelerde bulunur.

1.2. Uluslararası Para Fonu Sermayesi: Kotaları

IMF'de kotalar çok önemli bir fonksiyona sahiptir. Çünkü ülkelerin sermayeye katılma payları olan kotalar üyelerin oy güçlerini belirlemekte, Fon'a katkılarına etki etmektedir. Kotanın üç açıdan önemi vardır:

- Kota, IMF'de üye ülkenin oy ağırlığını belirlemektedir. Üye ülkenin IMF'deki kotasının yüksekliği oranında oy gücü de artmaktadır.
- Kota miktarı, üye ülkenin IMF'den yararlanabileceği mali imkanları belirlemektedir. Yüksek kota miktarı, sağlanabilecek mali imkanın da yükselmesini sağlamaktadır.
- Kota, üye ülkeye tahsis edilecek SDR miktarını belirlemektedir.

1960'lı yıllardan önce kotaların belirlenmesinde üye ülkelerin ortalama ihracat ve ithalat miktarları, altın ve döviz rezervleri ve milli gelirleri gibi makro büyüklükleri esas alan Bretton- Woods formülü kullanılmıştır. 1963 yılından sonra ise hem yeni üyeler için kota belirlenmesinde hem de kota artışlarında birden çok formül kullanılmaya başlanmıştır. Üye ülkelerin IMF'deki kotaları, ekonomilerinin nispi büyüklüğü ve güçlerini göstermektedir. Her üye ülkenin kota miktarı ne olursa olsun 250 sabit oy sayısı vardır. Sabit oy, kotası ve

dolayısıyla değişken oy sayısı düşük olan üye ülkelere Fon'un karar mekanizmalarında temsil gücü sağlamaktadır. Değişken oy sayısı, üye ülkelerin IMF'deki kotalarına bağlı olarak belirlenmektedir. Üye ülke kotalarının her 100 bin SDR'lik bölümü ilave 1 oy hakkı demektir. Bu durum, ABD başta olmak üzere gelişmiş ülkelerin oyların çoğuna sahip olmasına ve IMF'yi denetimi altında bulundurmalarına yol açmaktadır. Söz konusu ülkeler, Kota ve oy dağılımında ilk sırada yer almakta olup toplam oyun %38.8'ine sahiptirler. ABD (%17.8), Almanya (%5.5), Japonya (%5.5), Fransa (%5), İngiltere (%5)'tir. Az gelişmiş ülkeler sayıca çok olmalarına karşın IMF üzerinde yeterli bir hakimiyete sahip değildirler.

1.3. Özel Çekme Hakları (Special Drawing Rights: SDR)

1970 yılında uygulamaya konulan bu sistem üye ülkelere kota paylarına göre kullanabilecekleri bir kaydı para sağlamaktadır. Getirilen sıkı kurallar ile SDR, sadece geçici ödemeler bilançosu açıklarını karşılamak için çıkarılmakta ve oldukça kısa sürelerde ödenmesi gerekmektedir.

SDR, IMF tarafından meydana getirilen uluslararası likidite aracıdır. Başka bir ifadeyle SDR, IMF kararı ile kağıt üzerinde görünen ve karşılığı olmayan bir uluslararası ödeme aracıdır. Kağıt altın olarak da bilinmektedir. En önemli özelliği, karşılıksız olması ve ödeme aracı olarak gücünü IMF üyelerinin onu kabul etmesinden almasıdır.

SDR yasal olarak değişim aracı, para veya kredi aracı şeklinde tanımlanamaz, SDR bir rezerv aracı olarak oluşturulmuştur. Kendi başına bir değeri olmayan SDR, bir çeşit açık kredidir. Söz konusu açık kredi, IMF üyesi ülkelerin birbirlerine olan borçlarının ödenmesinde kullanılmaktadır. SDR'yi kullanan üye ülke, diğer ülkeler yerine IMF'e SDR cinsinden borçlanmaktadır.

IMF'e üye olan her ülkenin aynı zamanda SDR hesabına da katılması gerekmektedir. Böylece üye ülkeler, karşılıklı olarak birbirlerinin merkez bankalarından ulusal paralarını çekme hakkına sahip olurlar. Örneğin Türkiye Amerikan Doları'na ihtiyaç duyduğunda portföyündeki SDR'leri ABD Merkez Bankası'na devrederek ABD'nin ulusal parasını satın alır.

SDR'ler üye ülkelere IMF'deki kotalarına göre dağıtılmaktadır. Ayrıca SDR kabul eden ülkeler IMF aracılığıyla kendilerine SDR devreden ülkelere belli miktarlarda faiz alırlar.

SDR, ABD Doları, İngiliz Sterlini, Japon Yeni ve Euro'nun ilgili ülkelerin dünya ticaretindeki ağırlıklarına göre değerini oluşturduğu bir sepet para haline gelmiştir.

1.4. IMF Kaynakları

IMF, üye ülkeleri mali bakımdan desteklemek için yeterli büyüklükte bir likiditeye sahip olmalıdır. IMF'nin likiditesi normal kaynaklar ve ödünç alınan kaynaklar olmak üzere iki şekilde oluşmaktadır.

Normal kaynaklar, Fon'da toplanan kullanılabilir dövizler ve SDR'den meydana gelmektedir. Ödemeler dengesi ve uluslararası rezervleri güçlü olan üye ülkelerin paraları arasından seçilen kullanılabilir dövizler, genellikle sanayileşmiş ve dünya ticaretinde önemli yer tutan ülkelerin paralarıdır.

IMF, normal kaynaklarının üye ülkelerin kredi taleplerini karşılayamaması durumunda, bu kaynakları geçici olarak desteklemek için borçlanma yoluna da gidebilmektedir. IMF, "Ödünç Alma Genel Anlaşması" ve diğer borçlanmalar olmak üzere başlıca iki kaynaktan borçlanmaktadır.

- *Ödünç Alma Genel Anlaşması:* IMF ile "Onlar Grubu" diye bilinen başlıca on sanayileşmiş ülke arasında 1962 yılında yapılmış olan bir anlaşmadır. Kurulma amacı; uluslararası para sistemini bozacak veya sistemin işleyişini engelleyecek herhangi bir gelişme karşısında Fona ek bir kaynak sağlamaktır.
- *Diğer Borçlanmalar:* IMF, likiditeyi artırmak için çeşitli resmi kuruluşlardan kısa veya orta vadeli borçlanabilmektedir. Bu kuruluşlar arasında üye ülkelerin merkez bankaları ve bazı uluslararası mali kurumlar bulunmaktadır.

Swap anlaşmaları, IMF' in mali kaynakları arasında sayılmamakla birlikte bu anlaşmalar IMF kaynaklarına olan talebi azaltıcı etki yapabilmektedir. Merkez bankaları arasındaki iki yanlı anlaşmalardır. Üye ülkeler, geçici dış dengesizliklerinin finansmanına katkıda bulunmak için karşılıklı olarak birbirlerine kendi paralarını sunarlar. Yani, değiş-tokuş (swap) yaparlar.

1.5. IMF'nin Kredi Politikası ve Mekanizması

Uluslararası Para Fonu'nun esas fonksiyonlarından birisi, üye ülkelerin dış ödeme açıklarının finansmanı amacıyla kısa vadeli krediler ve yapısal değişim ihtiyacını gidermek amacıyla orta vadeli krediler vermektir.

Ödemeler dengesi gereksinimi başlıca üç konu üzerinde durularak belirlenir: Üye ülkenin ödemeler dengesi pozisyonu, uluslararası rezerv pozisyonu ve uluslararası rezerv pozisyonundaki gelişmeler. Ödemeler dengesi sorununu aşmak amacıyla destek talep eden

üye ülke bu üç konudan herhangi birine dayanarak IMF'e başvurabilir. IMF de başvuruya ilişkin değerlendirmesini bu üç konuyu ele alarak yapar.

IMF kredi politikası temel olarak "şartlılık ilkesine dayanmaktadır. Bu ilkeye göre, Fon'dan kredi almak isteyen ülke dış ödemeler dengesini sağlamaya yönelik bir istikrar programı sunmak ve Fon'la anlaşmak zorundadır. Ülkenin uygulayacağı ekonomik ve mali politikaları gösteren bu istikrar programına "niyet mektubu" adı verilmektedir. IMF, kaynaklarını üye ülkelere kullandırırken tahsis ettiği fonların geriye dönmesini sağlayacak politikaların söz konusu ülkeler tarafından uygulanmasını zorunlu bir şart olarak öne sürmektedir. Fon'un bu yaklaşımı "şartlılık politikası" olarak bilinir.

Her hangi bir ülkenin Fon'dan borçlanması; o ülkenin kendi ulusal parasının istediği diğer bir ülke parasıyla "değiştirilmesi" veya kendi ulusal parası karşılığında yabancı ülke parasının "satın alınması" şeklinde olur. IMF'den borçlanmak isteyen ülkeler yabancı dövizler kadar SDR de satın alabilirler. Borçlanma IMF ile üye ülke arasında bir anlaşmayla olmaktadır. Anlaşma gereği üye ülke, belirlenen süreler içerisinde IMF'e yatırdığı kendi ulusal parasını geri almayı taahhüt eder. Süre genellikle kısa olmakla birlikte orta vadeli de olabilmektedir.

Kredilerin açılmasında IMF' in belirlediği bazı kriterler bulunmaktadır. Kriterlerin başında arzı artırmaya, talebi kısımaya ve böylece ekonomik ve mali istikrarı sağlamaya yönelik politikalar gelmektedir. Yine arz yanında, ekonomik etkinliği ve rekabeti artırıcı önlemlere, talep yanında kamu giderlerini kısıtıcı, vergileri artırıcı ve faiz oranlarını yükseltici önlemlere de önem verilmektedir.

2. DÜNYA BANKASI GRUBU

Dünya Bankası Grubu bünyesinde yer alan kuruluşlardan ilk kurulanı, Bretton Woods Konferansı'nda IMF ile birlikte kurulan Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD)'dir. Sonrasında Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası'nın faaliyetlerini çeşitli yönlerden tamamlamak üzere daha sonraki yıllarda Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA), Uluslararası Finansman Kurumu (IFC) ve Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (MIGA) kurulmuştur. Bu kuruluşların hepsi de "Dünya Bankası Grubu" (World Bank Group) adıyla anılan kuruluşlar topluluğunu oluşturmaktadır.

2.1. Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD)

Günümüzde iktisadi kalkınma amacıyla kredi sağlayan en önemli uluslararası kuruluşların başında gelen Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası'nın kurulması 1944 yılında toplanan Bretton-Woods Konferansında kararlaştırılmıştır. Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası, Dünya Bankası Grubu'nun en eski ve etkinlik olarak en büyük kuruluşudur. Temel kuruluş amacı savaşın tahrip ettiği Avrupa'nın yeniden imarıdır. II. Dünya Savaşı sonrasında Batı Avrupa ekonomilerinin onarımı için finansman sağlama fonksiyonunu üstlenen Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası'nın Avrupa'nın imarından sonra amaçları değişmiş ve gelişmekte olan ülkelere yatırım kredisi sağlama amacını hedefleyen bir yatırım ve kalkınma bankasına dönüşmüştür.

Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası'nın bugün temel amacı gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere mali imkanları yönlendirerek, gelişmekte olan ülkelerin yaşam standartlarının arttırılmasına yardımcı olmaktır. Bu doğrultuda Dünya Bankası, nüfusunun büyük bir bölümü fakir olan ülkelere kaynak ve teknik yardım sağlayan ve hükümetlere politika danışmanlığı yapan bir kalkınma kuruluşu olarak görev yapmaktadır.

Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası'nın iki temel amacı bulunmaktadır:

- II. Dünya Savaşının yol açtığı tahribatın giderilmesi ve savaşta yıkılan ekonomilerin yeniden imar ve inşasına katkıda bulunulması (geçici bir amaç ya da görev)
- IBRD üyesi ülkelerde üretimin ve verimliliğin arttırılmasına, kaynakların geliştirilmesine ve özellikle de az gelişmiş ülkelerin kalkınma çabalarına yardımcı olunması (sürekli bir amaç ya da görev).

2.1.1. Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası'nın Finansal Kaynakları

Üye ülkelerin sermayeye katılma payları Banka'nın birinci finansman kaynağını oluşturmaktadır. Üye ülkelerin banka yönetimindeki etkinliği, bankanın sermayesine katılım oranlarına bağlıdır. ABD başta olmak üzere Japonya, Almanya, İngiltere ve Fransa'nın toplam taahhüt edilen sermaye içindeki payları toplamı %38, toplam oy güçleri de %37 ile banka yönetiminde önemli etkinliğe sahiptirler.

Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası'nın finansman kaynakları şunlardır:

- Üye ülkelerin Banka sermayesine iştirakleri,
- Sahip olunan fonların işletilmesinden sağlanan gelirler,
- Sermaye piyasalarından yapılan borçlanmalardır.

2.2. Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA)

1960 yılında kurulmuştur. Uluslararası Kalkınma Birliği dış kapital kullanma kapasitesinde olup da aldığı kredileri geri ödemede problem yaşayan gelişmekte olan ülkelere finansman kolaylıkları sağlamak için kurulmuştur. Gelişmekte olan ülkelere vade, faiz oranı ve geri ödeme sekli gibi konularda kolaylıklar sağlar. Uluslararası Kalkınma Birliği'ne Dünya Bankası'na üye olan bütün ülkeler katılabilir. Uluslararası Kalkınma Birliği kredileri elli yıl için verilmektedir. Krediler için her hangi bir faiz ödemesi söz konusu değildir.

2.3. Uluslararası Finansman Kurumu (IFC)

1956 yılında, az gelişmiş üye ülkelerde veya gelişmekte olan ülkelerde üretime katkıda bulunacak işletmelerin kurulmasına yardımcı olarak ekonomik büyümeyi teşvik etmek, bu ülkelerde özel teşebbüsün gelişimini teşvik ederek IBRD'nin faaliyetlerini tamamlamaya yönelik olarak kurulmuştur. Kurulduğunda kaynak sağlamak ve fon dağıtmak bakımından sadece Dünya Bankasına bağlıyken 1963 yılında yapılan statü değişikliğiyle bankaya dönüştürülmüştür.

2.4. Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (MIGA)

Az gelişmiş ülkelere yapılan özel yabancı sermaye akışını hızlandırmak, yatırımları ticari olmayan kısıtlamalara ve özellikle politik risklere karşı korumak için özel bir amaçla kurulmuştur. MIGA, Dünya Bankasının en yeni kuruluşudur. MIGA, yabancı yatırımcılara savaştan dolayı ortaya çıkan kayıplar ve sorunlar, kamulaştırma ve ülke parasının konvertibl olmamasından kaynaklanan problemlere karşı bir güven unsuru teşkil eder. Eğer; ev sahibi ülke mevcut sözleşme şartlarına uymaz ise bu durumda o ülkenin mahkemeleri MIGA sözleşmesinden doğan yükümlülöklere bağlı olarak söz konusu ülkeyi tazminat ödemeye mahkum edebilir.

3. GÜMRÜK TARİFELERİ VE TİCARET GENEL ANLAŞMASI (GATT)

1948 tarihinde yürürlöğe giren GATT, uluslararası ticareti düzenleyen en önemli çok taraflı anlaşma konumundadır. GATT'ın amaçları genel ve özel amaçlar şeklinde ikiye ayrılmıştır. Genel amaçlar diğer uluslararası kuruluşlarda olduğu gibi üyelerinin refah seviyesini yükseltmek, reel gelirden istikrarlı büyüme yaratmak, dünya kaynaklarının tam kapasiteyle kullanılmasını sağlamak, üretimin ve uluslararası ticaretin gelişmesine katkı sağlamaktır. Özel amaçlar ise genel amaçlara ulaşmak için tarifelerle, uluslararası ticaretin

önündeki diğer ayrımcı engelleri azaltmak şeklinde belirlenmiştir. Ayrıca mal fiyatlarında istikrarın sağlanması ile, gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülke piyasalarına daha kolay mal gönderebilme imkanlarının sağlanması da GATT'ın özel amaçları arasında yer almaktadır.

GATT temel olarak bir ticaret anlaşması olmakla birlikte, çok yanlı olması ve hükümlerinin uygulanabilmesi için çoğu zaman ortak hareket gerektirmesi GATT'a uluslararası bir kuruluş niteliği kazandırmıştır.

GATT'ın sahip olduğu başlıca fonksiyonlar şunlardır:

- Uluslararası ticaret ortamını serbestleştirmeye ve daha istikrarlı hale getirmeye yönelik bir “uluslararası ticaret forumu” dur.
- Üye ülkelerin uluslararası ticarete uyacakları, üzerinde çok taraflı olarak uzlaşmaya varılmış bir kurallar bütünü olma fonksiyonu.
- Üye ülkeler arasındaki uyuşmazlıkların çözümlenebileceği bir uluslararası divan olma fonksiyonu.
- Koruma aracı olarak sadece gümrük tarifeleri kullanılabilme fonksiyonu.

GATT içerisinde günlük işlerin yürütülmesi ve acil konularda karar alınması konusunda 1960 yılında Temsilciler Konseyi kurulmuştur. GATT bütçesi, dünya ticaretindeki paylarına göre üye ülkelerin yaptıkları katkılardan oluşmaktadır.

4. DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ (WTO)

Geçici bir anlaşma olarak ortaya çıkan GATT, dünya ticaretini serbestleştirme amacıyla uzun yıllar faaliyet göstermiştir. Ancak 1995 yılında faaliyete geçen WTO, GATT'ı da bünyesine alarak yaptırım gücü artırılmış bir örgüt sıfatıyla dünya ticaretini serbestleştirme ve geliştirme görevini üstlenmiştir. Uluslararası ticaretin işleyişinde uygulanacak ilke ve kurallar ile anlaşmazlıkların çözüm mekanizmaları WTO' da hukuki temellere oturtulmuştur.

WTO'nun amaçları aşağıda belirtilmiştir:

- Anlaşma ekinde yer alan “Çok Taraflı Ticaret Anlaşmaları”nın uygulanmasını ve idaresini sağlamak,
- Bu kapsamda üyeler arasında bir görüşme zemini oluşturmak,
- Dünya ekonomisiyle ilgili konularda diğer uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmak,
- Anlaşmazlıkların çözümünde “Anlaşmazlıkların Çözümü Entegre Sistemi”nin ve “Ticaret Politikalarını Gözden Geçirme Mekanizması”nın idaresini sağlamak.

WTO, dolaysız yabancı sermaye yatırımlarına yönelik olarak ulusal düzenleme ve yükümlülüğü konusunda iki önemli uygulama imkanına sahiptir. Birincisi, yabancı yatırımları teşvik edecek şekilde dizayn edilebilen bir özelleştirme politikasıdır. İkincisi ise, ülkelerin WTO'nun genel anlaşması çerçevesinde hizmet sektöründeki ticaret üzerinde yapmak zorunda oldukları işlemleri içerir.

5. MİLLETLERARASI TİCARET ODASI

Oda, Haziran 1920 yılında kurulmuştur. Merkezi Paris'tedir. 1997 yılı itibariyle odaya 132 ülke üyedir. Odanın amaçları aşağıda belirtilmiştir:

- Uluslararası alanda iş dünyasının (ticaret, sanayi, ulaşım dahil) tüm ekonomik faktörlerini temsil etmek,
- Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki üyelerin çıkarlarını korumak,
- Rekabete dayalı yatırımları ve dünya ticaretini teşvik etmek,
- Ticari uygulamaları ve terminolojiyi uyumlaştırmak,
- Uluslararası ekonomik problemlerin çözümü için ülkeler arasındaki firmalar ve iş adamları arasında karşılıklı tanınmayı ve ilişkiyi geliştirici rol oynamak,
- Bu amaçla ülkeler arasında yakın ilişki ve barışı teşvik etmek.

6. İKTİSADİ İŞBİRLİĞİ VE KALKINMA TEŞKİLATI (OECD)

İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), 14 Aralık 1960 tarihinde Paris'te kuruldu. Batı ülkeleri arasında işbirliğini ve dayanışmayı sağlayan önemli bir kuruluştur. Marshall Planı doğrultusunda Avrupa ekonomisini yeniden inşa etmek amacıyla kurulan Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün (OEEC) yerine kurulmuştur. Ayrıca batılı sanayileşmiş ülkeleri tek çatı altında toplamayı da gaye edinmiştir.

OECD'nin kurucuları OEEC'nin 18 Avrupa üyesi ve ABD ile Kanada'dır. 2014 yılı itibariyle OECD üyesi ülke sayısı 34'tür. OECD genelde sanayileşmiş ülkelerin oluşturduğu bir örgüt olmasına karşın nispeten daha az gelişmiş olan ülkeler de (örneğin; Türkiye, Portekiz, Yunanistan gibi) üyedir.

OECD'nin temel amacı, insanlığın ortak geleceği kapsamında sürdürülebilir kalkınma ve ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi, istihdamın sağlanması için üye ülkelerin yaşam standartlarının yükseltilmesi, mali istikrarın devam ettirilmesi, böylece dünya ekonomisinin

gelişmesi ve dünya ticaretinin arttırılmasıdır. Bu temel amacı gerçekleştirmek için OECD aşağıdaki hedefleri belirlemiştir.

- Ekonomik kalkınma içerisindeki üye olan veya olmayan ülkelerde ekonominin sağlam biçimde gelişmesine yardımcı olmak.
- Üye ülkelerde finansal istikrarın sağlanmasıyla sürdürülebilir düzeyde en yüksek ekonomik büyüme ve istihdamı sağlamak. Böylece bu sayede dünya ekonomisinin gelişmesine katkı sağlanacaktır.
- Dünya ticaretinin uluslararası yükümlülüklerle uygun olarak çok taraflı ve ayrımcı olmayan bir biçimde gelişmesine katkıda bulunmak.

OECD'nin en yüksek karar organı Konsey'dir. Üye ülkeler için bağlayıcı kararlar alma yetkisine sahiptir. Konsey, Genel Sekreter başkanlığında üye ülke daimi temsilcileri ve AB Komisyonu temsilcilerinin katılımıyla yılda bir defa genellikle Mayıs ayı sonu ya da Haziran ayı başında bakanlar düzeyinde toplanır. Üye ülkelerin ekonomi, maliye ve ticaretten sorumlu bakanları ile dışişleri bakanları toplantıya katılır. OECD'nin genel faaliyetlerini Genel Sekreter yürütür. Konsey'de alınan bütün kararlar, üye ülkelerin oy birliğiyle kabul edilir. OECD içinde gelişmekte olan ülkelere dış yardımlar, enerji sorunu, çevre kirliliği, sermaye hareketleri, dünya para sistemi, ticaretin serbestleştirilmesi, sanayi, bilim ve eğitim, emek gücü ve istihdam gibi konularda çalışmalar yapmak ve ortak politikalar belirlemek için çeşitli komiteler kurulmuştur.

7. PETROL İHRAC EDEN ÜLKELER ÖRGÜTÜ (OPEC)

Ortak bir petrol üretim ve fiyat politikası izlemek üzere Kuveyt, İran, Suudi Arabistan, Irak ve Venezuela tarafından 14 Eylül 1960 tarihinde kurulmuştur. OPEC'in kurulmasında petrol fiyatlarının uzun yıllar düşük düzeyde kalması etkili olmuş ve özellikle çok uluslu petrol şirketlerinin 1960 yılı Ağustos'unda yaptığı büyük artışlar, 1970'li yılların dünya ekonomisine damgasını vurmuştur. OPEC kurulduğu yıllarda, temel amacı olan "petrol fiyatlarını yükseltme" konusunda fazla başarılı olamamıştır. Bunun sebebi; 1960'lı yıllar boyunca petrol üretiminin hızla artmasıdır. Kurulduğunda 5 üyesi olan örgütün daha sonraki yıllarda Katar, Endonezya, Libya, Cezayir, Birleşik Arap Emirlikleri, Nijerya ve Gabon'un katılımıyla üye sayısı 12'ye yükselmiştir.

Dünya petrol üretiminin denetimini elinde tutan ve dünya petrol üretiminin yaklaşık yarısını sağlayan OPEC ülkeleri ham petrol rezervlerinin üçte ikisine ve doğal gaz

rezervlerinin de üçte birine sahip bulunmaktadır. Bu sebeple dünya petrol piyasasında zaman zaman etkili olmaktadır. 1973 sonbaharında Viyana'da toplanan 35. konferansta alınan kararla petrol fiyatlarının yüzde 70 oranında arttırılmasıyla OPEC'in kararları dünya petrol piyasasında önemli rol oynamaya başladı. Teşkilat içinde ağırlığı elinde tutan Ortadoğu ülkeleri, birbirini takip eden fiyat artışlarını Ekim 1973 Arap-İsrail Savaşı'nda İsrail'i destekleyen batılı devletlere karşı siyasi silah olarak kullandılar. Bu maksatla petrol fiyatları Aralık 1973'te Tahran'da toplanan konferansta yüzde 130 oranında arttırıldı ve ABD ile Hollanda'ya petrol sevkiyatı bir müddet için durduruldu. Daha sonraki senelerde yapılan fiyat artışları petrolün varil fiyatınının 30 ABD dolarına yükselmesine sebep oldu. Bu fiyat artışları OPEC üyesi ülkelerin bütçe gelirlerinde büyük artışlar sağladı. Üye ülkeler bu gelirlerin bir kısmını kalkınma projelerine harcarken, önemli bir bölümüyle de sanayileşmiş ülkelerde özellikle de ABD'de büyük yatırımlara giriştiler. ABD bankalarına yatırılan petro-dolarların büyük bölümü bu bankalarca gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere verilen borçların finansmanında kullanıldı. Ayrıca Avrupa para piyasasına bir miktar para aktararak gelişmekte olan ülkelere yardım gayesiyle OPEC Milletlerarası Kalkınma Fonu kuruldu.

OPEC'in 1980'den itibaren dünya petrol fiyatları üzerindeki etkisi azalmaya başladı. Batılı sanayileşmiş ülkeler başta kömür ve nükleer enerji olmak üzere farklı enerji kaynaklarına yöneldiler. Kendi ülkelerinde petrol arama ve çıkarma çalışmalarına ağırlık verdiler. Petrol ihtiyaçlarını da Meksika, SSCB gibi OPEC dışındaki petrol ihracatçısı ülkelere karşılamaya başladılar. Enerji talebini kısmaya yönelik tasarruf politikaları uyguladılar. Bu çabaların neticesinde Batılı ülkelerin OPEC ülkelerinde üretilen petrole olan bağımlılığı azaldı ve OPEC 1982'de petrol fiyatlarını düşürmek ve üretimi kısmak zorunda kaldı. Batılı ülkelerin petrol talebinin azalması, teşkilatın iç çekişmeler ve 1980'de başlayan İran-İrak savaşı sebebiyle zaten zayıflamış olan iç bütünlüğünü daha da sarstı. Suudi Arabistan teşkilat içindeki etkisi bugün büyük ölçüde azalmış olmakla birlikte OPEC'in en fazla petrol ihraç eden üyesi olarak uzun yıllar petrol fiyatlarınının tespitinde belirleyici rol oynamıştır.

OPEC bir kartel değil, bağımsız petrol üreten ülkeler arasında işbirliğini geliştirmeyi amaçlayan bir kuruluştur. Öte yandan petrol fiyatlarını ve üretim miktarlarını belirlemesi açısından kartel özelliği göstermektedir. Ancak uygulamada örgütün aldığı kararlara uyulmasını fiilen sağlayacak bir mekanizma yoktur. Bu sebeple örgüt üyelerinin çoğu kez örgütün aldığı kararlara uymadıkları gözlemlenmiştir.

OPEC'in temel amacı, üye ülkelerin petrol politikalarının eşgüdümünü ve birleştirilmesini sağlamak, üye ülkelerin topluca çıkarlarını korumada en uygun yolları belirlemektir.

8. AVRUPA SERBEST TİCARET BİRLİĞİ (EFTA)

EFTA, 4 Ocak 1960 yılında İngiltere, Norveç, Danimarka, Avusturya, Portekiz, İsveç ve İsviçre tarafından Stockholm' de kurulmuştur. Sonradan Finlandiya, Lichtenstein ve İzlanda'da birliğe katılmıştır. Ancak zaman içinde üyelerin birçoğunun AB'ne katılımıyla üye sayısı 4' e düşmüştür. Bunlar: İsviçre, İzlanda, Lichtenstein ve Norveç'tir.

Serbest ticaret bölgesi açısından iktisadi bütünleşme girişimlerinin başarılı bir örneğini oluşturmaktadır. Avrupa'da AB dışında ortaya çıkmış bir entegrasyon hareketidir. Olumlu ve olumsuz yönleriyle AB ile sürekli sıkı bir etkileşim içinde bulunmuştur. EFTA, zaman içinde bir yandan üyelerinin AB'ye geçişiyle hem gücünü kaybetmiş, hem de AB ile arasındaki ticareti serbestleştirmeyi amaçlamış ve bu doğrultuda "Avrupa Ekonomik Alanı" adıyla anılan bir entegrasyona dahil olmuştur.

EFTA'nın kuruluş amaçları şu şekilde sıralanabilir:

- Üye ülkeler arasında adil ticari rekabeti sağlamak,
- Üye ülkeler arasında koruyucu gümrüklerin ve kotaların kaldırılmasını sağlamak,
- Tam istihdamı, verimliliği, kaynakların tam kullanımı ile hayat standartlarında gelişmeyi sağlamak ve ekonomik faaliyetleri teşvik etmek.

EFTA'dan gelen talepler üzerine Türkiye-EFTA arasında serbest ticaret ve işbirliği anlaşması, 10 Aralık 1991 yılında Cenevre' de imzalanmıştır. Anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten sonra EFTA ülkeleri Türkiye menşeli sanayi malı ithalatına uyguladıkları gümrük vergilerini ve miktar kısıtlamalarını kaldırmayı, bazı hassas kabul edilen (tekstil gibi) alanlardaki vergileri kademeli olarak 1 Ocak 1996 yılına kadar sıfırlamayı kabul etmiştir. Türkiye ise anlaşma kapsamında bulunan sanayi ürünleri ithalatındaki gümrük vergileri konusunda AB' ye karşı üstlendiği yükümlülükleri EFTA ülkelerine de uygulayacaktır.

9. KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ (KEİ)

Dünyadaki küreselleşme ve bölgesel düzeyde uluslararası bütünleşme yönünde siyasal ve ekonomik yönden yeniden yapılanmanın bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle Doğu Avrupa’da ekonomik boyutta piyasa ekonomisine, siyasal boyutta ise çoğulcu demokrasiye geçiş sürecinin olduğu bir ortamda Karadeniz Ekonomik İşbirliği, öncülüğünü Türkiye’nin yaptığı bölgesel bir ekonomik işbirliği olarak doğmuştur. Karadeniz’e kıyısı bulunan ülkeler arasında ekonomik ve ticari işbirliğini geliştirmek amacıyla oluşturulan bölgesel bir ekonomik topluluktur. Fakat topluluğun kapsamı geniş tutulmuş, Karadeniz’e kıyısı bulunmayan ama bölgede yer alan ülkeler de KEİ’ ye üye olmuşlardır.

KEİ ile ilgili ilk temaslar 1990 yılında olmuştur. Bunu izleyen yıllarda değişik toplantılar yapılmış ve nihayet uzlaşmaya varılmıştır. 25 Haziran 1992 yılında İstanbul’ da yapılan Zirve toplantısında 11 ülke tarafından Boğaziçi Deklarasyonu hükümet yada devlet başkanlarınca imzalanmıştır. Bu ülkeler şunlardır: Türkiye, Romanya, Rusya Federasyonu, Arnavutluk, Azerbaycan, Ukrayna, Bulgaristan, Yunanistan, Ermenistan, Gürcistan ve Moldova.

Genel amaç; coğrafi yakınlık ve ekonomilerin tamamlayıcılık özelliklerinden yararlanarak bölgenin ekonomik ve ticari potansiyelinin canlandırılması ve Karadeniz’i barış, istikrar ve refah bölgesi durumuna getirmektir. Bu açıdan KEİ’ in temel felsefesi; üye ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin öncelikle özel kesim tarafından geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesidir. Kamu ve özel kesimin katılımıyla ülkeler arasında işbirliği ve ortak projelerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

10. LATİN AMERİKA SERBEST TİCARET BÖLGESİ (LAFTA)

Brezilya, Arjantin, Uruguay, Sili, Meksika, Peru ve Paraguay arasında 1960 yılında imzalanan Haziran 1961 yılında da yürürlüğe giren Montevideo Anlaşması ile kurulmuştur. Daha sonra Kolombiya, Ekvator, Venezuela ve Bolivya’nın da katılımıyla LAFTA üyesi ülke sayısı 11’e çıkmıştır. LAFTA, serbest ticaret bölgesi olarak bütünleşmeyi amaçlamaktadır. Üye ülkeler arasında ticarete konan engellerin en fazla 12 yıl içinde kaldırılması ön görülmüştür. Bölgede tarımsal kalkınma ve sanayileşme politikalarının koordine edilmesi ve “sanayide tamamlayıcılık” ilkesi çerçevesinde sanayi tesislerinin tüm bölgenin ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde en uygun yerlerde kurulması amaçlanmıştır.

LAFTA belirlenen hedeflere ulaşmada yetersiz kalınca serbest ticaret bölgesi yeni bir yapılaşma göstermiş olup Ağustos 1980 yılında imzalanan ve 1981 yılında yürürlüğe giren

anlaşma ile LAFTA'nın yerine Latin Amerika Entegrasyon Birliği (ALADI/LAIA) kurulmuştur. Daha esnek bir görünüm taşıyan yeni örgütün amacı, kısa dönemde üye ülkeler arasında tercihli bir ekonomik bölge oluşturmaktır. Uzun vadede de Latin Amerika Ortak Pazarını kurmaktır. ALADI'nın LAFTA'dan farkı üye ülkelerin gelişmişlik düzeyine bağlı olarak tarifelerde bir uyum yapılmasını öngörmektir. Üyeler üç gruba ayrılmıştır. I. Grup (gelişmiş) Meksika, Brezilya, Arjantin; II. Grup (orta derecede gelişmiş) Şili, Peru, Kolombiya, Venezuela, Uruguay; III. Grup (az gelişmiş) Ekvator, Paraguay, Bolivya. Daha az gelişmiş ülkelere koruyucu düzenlemeler ön görülmüştür.

11. KUZEY AMERİKA SERBEST TİCARET BOLGESİ (NAFTA)

GATT anlaşmasının imzalanmasından hemen sonra ABD ile Kanada arasında ticari engellerin kaldırılmasına yönelik görüşmeler başlatılmıştır. İki ülke arasındaki ticaret, dünyadaki en büyük ikili ticaret akımını oluşturmaktadır. İki ülkenin dış yatırımları da adeta bütünleşmiş durumdadır. 1 Ocak 1989 tarihinde yürürlüğe giren ABD-Kanada Serbest Ticaret Anlaşması iki ülke arasında bazı sanayi sektöründe gümrük tarifeleri ile diğer kısıtlamaların 10 yıllık bir süre içinde kaldırılmasını, hizmetler ticaretinin liberalleştirilmesini, başka bir ifadeyle serbest ticaret bölgesi oluşturulmasını ön görmektedir. NAFTA anlaşması, ABD'nin bir yandan Kanada diğer yandan da Meksika ile yaptığı anlaşmalar neticesinde ABD-Kanada-Meksika arasında Kuzey Amerika kıtasını kapsayacak şekilde bir Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi oluşturulmasının benimsenmesi sonucu ortaya çıkmıştır. NAFTA anlaşmasında taraflar aralarında tarım, enerji, otomotiv, finansal hizmetler, tekstil, telekomünikasyon, ulaştırma, yatırım ve fikri mülkiyet hakları vb. pek çok alanda gümrük vergilerinin ve tarife-dışı araçların GATT kuralları çerçevesinde ve belli bir takvim içinde kaldırarak serbest ticaret alanı oluşturmayı taahhüt etmişlerdir. Sonuçta; NAFTA anlaşması çerçevesinde her üç ülkenin de kazançlı çıkacağı vurgulanmıştır. NAFTA, Meksika'nın mevcut yatırım şartlarının ulusal düzenleyici ve kurumsal reformlarını belirleyici rol oynamıştır.

12. EKONOMİK İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (ECO)

21 Haziran 1964 yılında Türkiye, İran ve Pakistan arasında kurulan Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği Örgütü (RCD)' un devamı niteliğinde bir örgüttür. RCD; tarihi, dini, kültürel ve coğrafi yakınlıkları bulunan bu üç ülke tarafından “bölge içi ticaretin geliştirilmesi ve hızlı sanayileşme için ortak amaçlı tesislerin kurulması” nı amaçlamıştır. Ancak, değişik

sebeplerden RCD uygulamada telekomünikasyon ve ulaştırma alanlarında bazı ortak projelerin gerçekleştirilmesi haricinde pek başarılı olamamıştır. 1977 tarihli İzmir Anlaşması'nda yapılan değişiklikle örgütün adı Ekonomik İşbirliği Örgütü (ECO) olarak değiştirilmiştir. ECO' nun 28-29 Kasım 1992 yılında İşlamabad' da yapılan Bakanlar Konseyi toplantısında üye sayısı bağımsızlıklarını kazanan Türk Cumhuriyetleri ve Afganistan'ın da katılımıyla 10' a çıkmıştır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti üye olmamakla birlikte örgütün bazı çalışma ve toplantılarına katılmaktadır.

ECO, faaliyetlerini ekonomi ve alt yapı, sanayi, tarım, teknoloji ve bilim konularındaki uzmanlık komiteleri aracılığıyla yürütür. Ortak sanayi yatırımları yapılması, yatırım bankası kurulması, tercihli bir ticaret sisteminin oluşturulması, ulaştırma ve haberleşme alanlarında işbirliği sağlanması amaçlanmaktadır.

Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nın amaçları ana hatlarıyla şu şekilde sıralanmıştır:

- Bölgenin ekonomik ve sosyal potansiyellerinin harekete geçirilmesi suretiyle sürdürülebilir kalkınmayı sağlayacak ortamları iyileştirmek ve üye devletlerde hayat standartlarını yükseltmek,
- ECO bölgesindeki ticaret engellerinin kaldırılması ile bölge içi ve dünyayla ticaretin genişletilmesine yönelik önlemleri almak,
- Üye devletlerin ekonomilerinin birbirleri ve dünya ekonomisi ile bütünleşmesini sağlamak ve bunun için taşıma ve haberleşme alt yapılarını geliştirmek,
- İktisadi, sosyal, kültürel, teknik ve bilimsel alanlarda işbirliğini teşvik etmek,
- Ekonomik kalkınmada liberalleşmeye ve özelleştirmeye önem vermek,
- ECO bölgesindeki enerji kaynaklarının kullanımını ve verimliliğini arttırmak,
- ECO bölgesinin tarımsal ve endüstriyel potansiyellerini etkili kullanmak,
- Uyuşturucu kullanımını engellemek için bölgesel işbirliğini geliştirmek ve bölgedeki ekolojik ve çevresel koruma alanlarındaki işbirliğini kolaylaştırmak,
- ECO ile diğer bölgesel ve uluslararası örgütler arasındaki işbirliğini teşvik etmek,
- ECO bölgesi halkları arasında tarihi ve kültürel bağları geliştirmek ve turizm alanındaki işbirliğini daha fazla güçlendirmek.

13. AVRUPA BİRLİĞİ (AB)

Günümüzde iktisadi birleşmeler içinde en başarılı olanı kuşkusuz Avrupa Birliği'dir. AB, ekonomik olduğu kadar siyasi amaçları da olan bir birliktir. Avrupa Birliği kurma fikri çok eskilere dayanmakla birlikte düşüncenin gelişmesi ve somut adımların atılması, II. Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda gerçekleşmiştir. Savaşın acı tecrübesi ve Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa' da izlediği yayılmacı politikaların getirdiği rahatsızlık ile politik nedenlerin yanında ekonomik bütünleşme sonucunda oluşacak olan geniş pazar ve artan rekabetçi ortamdan sağlanması beklenen ekonomik yararlarından kaynaklanmıştır.

Avrupa Birliği üç ayrı kuruluşu kapsamaktadır. Bunlar: 1952 yılında kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, 1957 yılında Roma anlaşmasıyla kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerji Topluluğu (EURATOM)' dur. 10 Aralık 1991 yılında Maastricht (Hollanda)' de kabul edilip 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan ve 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Birlik anlaşmasından sonra topluluk Avrupa Birliği (AB) adını almış ve bu isimle ifade edilmeye başlanmıştır. AB altı ülke tarafından kurulmuştur. Bu ülkeler Almanya, Hollanda, Belçika, İtalya, Lüksemburg ve Fransa'dır. Daha sonraki genişlemelerde 1973 yılında İngiltere, İrlanda ve Danimarka, 1981 yılında Yunanistan, 1986 yılında İspanya ve Portekiz, 1995 yılında Avusturya, Finlandiya ve İsveç, 2004 yılında Çek Cumhuriyeti, Estonya, Güney Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovenya ve Slovakya, 2007 yılında Bulgaristan ve Romanya, 2013 yılında Hırvatistan Avrupa Birliği'ne katılmıştır.

Avrupa Birliği'nin temel amaçları şunlardır:

- Üye ülkeler arasında malların, hizmetlerin, sermayenin ve işgücünün serbest dolaşımını sağlamak,
- Üçüncü ülkelere karşı ortak bir gümrük ve ticaret politikası oluşturmak,
- AB içinde rekabet ortamını koruyucu tedbirler almak,
- Ortak ulaşım, enerji, çevre ve sosyal politikalar oluşturmak,
- Ekonomik ve sosyal programları uygulamak,
- Tek para birimine geçmek,
- Dış ve iç güvenlik politikaları ve savunma gücü birliği oluşturmak,
- Hakların korunması, yargıda işbirliğinin sağlanması konularında çalışmalar yapmak.

14. G-8 (GRUP-8)

Dünyanın büyük endüstrileşmiş demokrasilerinin forum fikri, 1973 petrol krizini takiben ve ondan sonra gelen global durgunluktan ortaya çıkmıştır. G-7 önemli sanayileşmiş ülkeler tarafından ekonomik politikaların koordinasyonunu sağlamak amacıyla 1975 yılında kurulmuş bir forumdur. ABD, Japonya, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya ve Kanada'nın oluşturduğu G-7 grubuna daha sonradan Rusya da katılmış ve grup G-8 adını almıştır.

Dünyanın GSMH'sı en yüksek ülkelerini kapsayan grubun gerçekleştirdiği zirvelerin gündemine önceleri makroekonomi yönetimi, uluslararası ticaret ve gelişmekte olan ülkelerle işbirliği, daha sonraları ise Doğu-Batı ekonomik ilişkileri, enerji ve terör konuları ele alınmıştır. İstihdam, çevre sorunları, suç ve uyuşturucu, insan hakları, bölgesel güvenlik, silahsızlanma vb. gibi siyasal ve güvenlik içerikli alanlar da zirvelerin ilgi alanına girmiştir.

G-8 zirvelerinin başlıca amaçları şu şekilde sıralanmaktadır:

- Hükümetler arası işbirliğini güçlendirmek, karşılıklı anlayışı geliştirmek,
- Uluslararası örgütlerin faaliyetlerini canlandırmak,
- Gelecekte karşılaşılabilecek önemli sorunların çözümü için ortak çaba sarf etmek,
- Gelişmekte olan ülkelere yönelik daha kapsamlı işbirliği girişimlerini başlatmak,
- Zirvelerde alınan kararların uygulanmasını ve verimliliğini değerlendirmek,
- Daha güvenli, sağlıklı, modern ve zengin, özgür ve huzurlu bir dünya için birlikte çaba sarf etmek,
- Uluslararası uyuşmazlıkları çözme ve önlemede kapasitesini güçlendirmek suretiyle Birleşmiş Milletleri yeniden canlandırmak için işbirliği yapmak,
- Dünya para ve ticaret sistemlerinin işleyişini geliştirmek.

G-8 büyük boyutlara ulaşan ekonomik gücün verdiği üstünlükle uluslararası finansal ve ticari kurumları doğrudan etkilemekte, zirvelerde alınan kararlar Dünya Bankası, IMF, OECD, WTO ve NATO gibi uluslararası kuruluşların politikalarının yönlendirilmesinde etkili olmaktadır.

15. G-20 (GRUP-20)

G-8 ülkeleri Doğu Asya, Rusya ve Brezilya'da beliren ekonomik krizlerden sonra kendilerini yakından ilgilendiren sorunların, gelişmekte olan ülkelerle işbirliği yaparak çözülebileceğini anlamışlardır. Bu ülkelerin küresel ekonomik sorunları kendi aralarında çözmelerinin mümkün olmadığını fark etmeleri G-20'nin kuruluş sürecini beraberinde getirmiştir.

G-20, dünyanın en büyük ekonomileri arasında yer alan 19 ülkeden ve Avrupa Birliği Komisyonu'ndan oluşmaktadır. G-20 ülkeleri dünya ekonomisinin yüzde 85'ini oluştururken, dünya ticaretinin yüzde 80'ini gerçekleştirmektedirler. G-20 ülkelerinin nüfusu ise dünya nüfusunun üçte ikisine denk gelmektedir. G-20'de yer alan ülkeler ABD, Almanya, Arjantin, Avustralya, Brezilya, Çin, Endonezya, Fransa, Güney Afrika, Güney Kore, Hindistan, İngiltere, İtalya, Japonya, Kanada, Meksika, Rusya, Suudi Arabistan, Türkiye ve Avrupa Birliği Komisyonu'dur.

G20 toplantılarında, uluslararası finansal istikrarın artırılmasına ilişkin görüşme ve çalışmalar yapılmaktadır. G-20'nin temel amacı dünyadaki ekonomik krizleri önlemek ve mali - ekonomik istikrarı sağlamaktır. Bu temel amacın altında gelir dağılımındaki adaletsizlik, fakirleşme, kara para ile mücadele gibi pek çok alt başlık oluşturulmuştur. Bu doğrultuda G-20, uluslararası finansal istikrarı geliştirme amacıyla gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki politika sorunlarını gözden geçirmekte, bu konularda çalışmalar yapmakta ve tartışma ortamı doğmasını teşvik etmektedir. Ayrıca gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında temel ekonomik ve finansal politika konuları üzerinde diyalogu arttırmak ve tüm ülkelere fayda sağlayan istikrarlı ve sürekli dünya büyümesini sağlamak için işbirliği temin etmek de amaçları arasındadır.

Kaynakça

Karluk, R. (1990). **Dünya Ekonomisinde Ekonomik Kuruluş ve Birleşmeler**, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul.

Küçükahmetoğlu, O., Tüylüoğlu, Ş. ve Çeştepe, H. (Editörler) (2007). **Ekonomik Entegrasyon – Küresel ve Bölgesel Yaklaşım**, 2. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.

Parasız, İ. (2004). **Uluslararası Ekonomik, Mali Kuruluşlar ve Oluşumlar**, Ezgi Kitabevi, İstanbul.